Класс: 4
Укытучы: Касыймова Зөһрә Илсур кызы
Программа: Перспектива
Тема: Байкал күле
Максаты: Бөтендөнья табигать мирасы объектларының берсе - Байкал күленең үзенчәлекләрен ачыкларга, Россия картасыннан күлнең урынын күрсәтергә, контурлы карта белән эшләргә өйрәтү, экологик проблемаларны ачыклау

Дәрес барашы:

-Хәерле көн, укучылар! Сезнең белән кабаттан күрешүемә мин бик шатмын. Дәресебезне башлыйбыз.

Слайд 2 **Әлеге язмадан артык сүзне тап:** Идел, Зөя, Байкал.

Слайд 3 **Дөрес җавап ул- Байкал . Ә ни өчен сез Байкалны сайладыгыз? Чөнки ул күл, ә Зөя һәм Идел- елгалар.**

Слайд **4 Узган дәрестә "Күлләр- Җир күрке" темасын өйрәнгәндә, без Байкал күлен дә карап үттек. Аның турында сез нәрсәләр беләсез? 3-4 сүз белән Байкал турында белгәннәрегезне язып куегыз.** (Укучылар яза: Байкал-күл, ул тирән, табигате матур, суы чиста, төче һ.б.(карточка бн))

-Дәрес ахырында, сезнең дәрескә кадәр нәрсәләр белүегезне һәм дәрестә нәрсәләр үзләштерүегезне чагыштырып карарбыз.

***Слайд* 5 Ә хәзер, әйдәгез, шушы җилкәнле корабка утырып, Байкал күле буйлап сәяхәткә кузгалыйк.**

Иң элек җыр тыңлап китик. (**Видео + музыка** только 1 куплет)

Байкал күлләренә бардым,
Су буйларын буйладым.
Байкал күле «Уф-уф…» дигәч,
Кайгыдан дип уйладым.

Байкал күлләренә бардым,
Каршы ярын күрмәдем.
Уф — уфларың ишетсәм дә,
Эч сереңне белмәдем.

Байкал күлләренә бардым,
Кабат баралмам инде.
Салкын сулар алып эчтем —
Кабат яналмам инде.

***Слайд* 6**
Син исән-сау икән - без сәламәт,
Син авырсаң-без дә авыру.
Мәңге яшь кал, Байкал, бул гүзәл,
Энҗесе син илебезнең - диңгез-күл.

-Ник шагыйрь Байкалны энҗе белән чагыштыра? Әллә картада бу күл энҗе формасындамы? Әллә башка сәбәпләре бармы? Дәрестә шуны ачыкларга кирәк.

***Слайд* 7 Ә Байкал күле бездән ерак микән, ничек уйлыйсыз?**

-Язучы М.Мәһдиев "Ачы тәҗрибә" китабында менә болай дип яза: "...Без бит Байкалны үзебезнең күрше авыл күле сыман гына сизеп - тоеп үстек.
Байкал күле балыклы -

Бездә кызлар данлыклы, -   дип җырлыйлар иде өлкәннәр мәҗлестә. Ә аңа баксаң,Казаннан чыгып алты - җиде көн поезд белән барасы, чабасы икән”.   7көн ул- бер атна.

Укучылар, әйдәгез әле Байкал күлен картадан эзләп табыйк. ***Слайд* 8**
***Слайд* 9**   **-Ә хәзер зәңгәр карандаш белән контурлы картадан Байкал күлен буяп күрсәтик** (раздаточный материал).

-“Байкал” сүзе төрки телләрдән тәрҗемә иткәндә, бай күл дигәнне аңлата икән. Нәрсәгә бай соң ул Байкал күле? Байкал күленең табигате һәм хайваннар дөньясы белән сез әлеге сылтама аша кереп, видеоролик аша таныша аласыз. (Видеоролик карау ”Байкалның табигате”. https://www.youtube.com/watch?v=D0H2L8BxvXU

https://www.youtube.com/watch?v=zFAjAho87DE)- **экранда чыга**

***Слайд* 10** **–Укучылар, ә сез Байкал күленә ничә яшь дип уйлыйсыз? Әйдәгез шушы гамәлне эшләп карыйк:** 55 000*1000.

***Слайд* 11**   **Ничә булды? Димәк, әлеге күлнең яше... 55 000 000.**

Укучылар, сезнең Байкал күле турында иң кызыклы фактларны беләсегез киләме? Алайса тыңлагыз.

***Слайд* 12**   Байкал күле планетабызның иң чиста күле дип санала. Күлдәге суны алдан эшкәртмичә дә эчеп була.
***Слайд* 13**   Байкал күле – дөньядагы иң тирән күл. Аның иң тирән ноктасы – 1642 м.
***Слайд* 14**   Байкалга 300дән артык елга кушыла, әмма бер АнгАра елгасы гына агып чыга.
***Слайд* 15**   Байкалда имезүчеләрнең бер төре – байкал түләннәре яши. Аларның монда ничек килеп эләккәннәре әлегә билгесез, әмма алар Төньяк Боз океаныннан Енисей һәм Ангара елгалары аша монда «күченеп килгәннәр» дигән фараз бар.
***Слайд* 16**   Байкал күленең үз бәйрәме дә бар икән әле. Элегрәк ул август аеның дүртенче якшәмбесендә бәйрәм ителсә, хәзер сентябрьның икенче якшәмбесендә билгеләп үтелә.
***Слайд* 17**   Байкалның күл булуына карамастан, анда штормнар еш күзәтелә. Кайбер вакытларда дулкыннарның биеклеге 45 метрга кадәр җитәргә мөмкин.
***Слайд* 18**   Байкал бүтән сулыкларда очрамаган фаунаның төрләренә бик бай. Мәсәлән, байкал чуртаны (исеменнән күренгәнчә) бу күлдә генә яши.

-Укучылар, хәзер мин сөйләгәннәрдән чыгып, видеороликтагы информацияне кулланып биремнәрне чишегез.

***Слайд* 19**   Байкалның озынлыгы ------ км. Байкал - дөньядагы иң ------ күл. Аның иң зур тирәнлеге --------- м. Байкалга ---- дән артык елга һәм инеш суларын коя. Аннан бер генә елга -------- агып чыга. Ангара башланган урында ----------- поселогы урнашкан (слайд).

- Эшләрегезне тикшерегез. Һәр дөрес җавапка бер бал куегыз.

***Слайд* 20**   - Байкалның озынлыгы 1642м. Байкал - дөньядагы иң тирән күл. Аның иң зур тирәнлеге - 1642м. Байкалга 300 дән артык елга һәм инеш суларын коя. Аннан бер генә елга - АнгАра агып чыга. Ангара башланган урында Листвянка поселогы урнашкан.

***Слайд* 21**   **Ә хәзер әйдәгез бераз хәрәкәтләнеп алыйк.** (Физминутка. Уен. ТЕЙК ОФ - ТАЧ ДАУН структурасы)
- Җөмлә дөрес булса, торып басабыз, дөрес булмаса - урында утырабыз.
- Байкал ул-тау.
- Байкал ул-күл.
- Аның суы тозлы.
- Аның суы төче.
- Байкал планетадагы иң тирән күл.
- Идел Байкалга коя.
- Идел Каспий диңгезенә коя.

- Ангара Байкалдан агып чыга.
- Казаннан ерак түгел.
- Байкал күле саклауга мохтаҗ.
- Минем Байкалда булганым бар.

***Слайд* 22**   **- Укучылар, без сезнең белән ”Мир” тирән су асты аппараты белән Байкал төбенә сәяхәт кылыйк әле.**

- Монда сирәк очрый торган балыклар (омуль, хариус) һәм гаҗәеп тюлень - Байкал нерпасы яши. Сирәк очрый торган үсемлекләрнең 2/3 Байкалда гына очрый. Шуңа күрә дә уникаль Байкалны нәрсә белән чагыштыралар? (Энҗе белән)

***Слайд* 23**   **Байкал күленең суы бик чиста, энҗе бөртекләре, чык тамчылары кебек, 30м тирәнлектә дә күл төбендәге балыкларны рәхәтләнеп күреп була.**

Тәҗрибә ясау.

- Чишмә суы белән тәҗрибә ясап карыйк, суга болганчык су салсак нәрсә була?

- Су болгана, пычрана, төбендәге ташлар, балыклар күренми, тереклек үлә.

***Слайд* 24**   **- Байкалга нинди куркыныч яный, аның экологиясенә нәрсәләр зыян сала дип уйлыйсыз?** Фикерләрегезне альбом битенә рәсем яки язма форматта беркетегез. (Промышленность предприятиеләре, целлюлоза-кәгазь комбинаты, браконьерлар, туристлар зыян китерә).

***Слайд* 25 Тест биремнәре.**
1) Байкал-ул
м) күл   н) елга   о) диңгез
2) Аның тирәнлеге
м) 1639м н) 1575м   о) 1642м
3) Нерпа-ул
й) балык к) кош   л) имезүче хайван
4) Кайсы балык, уылдык (икра) чәчмичә, тере маймычлар (кечкенә балыклар) тудыра?
н) омуль   о) голомянка   п) осётр
5) Байкалга ничә елга, инеш үзенең суын коя?
д) 300   е) 400   ж) 380
6) Байкалдан кайсы елга агып чыга?
г) Селенга   д) Идел   е) Ангара
7) Байкал белән танышу кайсы җирдән башлана? Шунда ук музей урнашкан.
ш) Иркутск шәһәре   ц) Листвянка поселогы   ч) Казан
- Балалар, сезнең җаваплардан нинди сүз килеп чыкты? Молодец! Афәрин!
***Слайд* 26-27**
- Дәрестә нәрсәләр белдегез? Дәрес башында язган мәгълүматларны тулыландырыгыз.
Бөтендөнья табигать мирасы объектларының берсе – Байкал күле -----------------------(Бөтендөнья табигать мирасы объектларының берсе - Байкал күле сак мөнәсәбәткә һәм саклауга мохтаҗ.)
- Планетада башка мондый күл юк, шуңа да аны ------------------------ чагыштыралар.
(Планетада башка мондый күл юк, шуңа да аны энҗе белән чагыштыралар.)